

ANTROJI DALIS

MOKSLAS, MENAS, LITERATŪRA

Saturday supplement

1991 m. lapkričio mėn. 23 d. / November 23, 1991

Nr. 230(42)

KERTINĖ PARAŠTĖ

Padėka už Lietuvą (ir už mūsų išeivišką likimą)

Padėkos diena, Jungtinėse Amerikos Valstybėse švenčiama lapkričio mėnesio ketvirtąjį ketvirtadienį, turi esminius didžiųjų bendruomeninių švenčių požymius. Ji yra religinė — skirta išgyventi Dievo Apvaizdą asmeniškame, šeimos, o ypač visuomenės gyvenimo tėkmėje, ir išreikšti tai mus gaubiančiai palaimingai galybei dėkingumą. Kaip ir pačios svarbiausios krikščioniškos šventės ji kyla iš istorinio įvykio, kuriuo toji Apvaizda bendruomenei apsirėiškė. Lygiai kaip ir tos kitos šventės ji įjungia ir giluminę žmogišką suvoktį, kad esam patenkinti atsikartojančiam gamtos ciklui, nuo jo priklauso mūsų gyvybė ir gerovė, nuolatinis atgimimas, šviesa ir viltis — ir todėl vėlyvą rudenį švenčiama Padėkos diena yra amerikiečių derliaus šventė, kuri, aišku, beveik visose kultūrose turi savitą pavidalą.

O tačiau Padėkos diena yra šio krašto vietinė, grynai amerikietiška šventė. Likęs pasaulis šventės tokia forma neturi. Priežastis tam kaip tik yra Padėkos šventės istorinis pagrindas — dar ir šiandieną taip ryškiai nurodantis, kaip Amerika norėtų save suprasti ir kuo ji trokšta pasaulio istorijos eigoje būti. Žinome, kad šią šventę pradėjo vieni iš pirmųjų išeivių iš Europos Šiaurės Amerikos žemyne, po pirmųjų naujoje žemėje praleistų metų, po naujakurių vargų ir herojiškų pastangų išsimaitinti, pasistatyti užuovėjas, įsteigti teisingą ir dievobaimingą visuomeninę santvarką savo tarpe. Jie susirinko drauge, kaip bendruomenė, padėkoti Dievui už jo išlikimą sunkiausiomis sąlygomis ir už jo globą — kurią jie suvokė kaip ženklą, kad Dievas laimins tolimesnius jų žingsnius šioje šalyje ir toliau kurs Jam patinkamą Jo žmonių bendruomenę. Sąskambiai su Izraelio tautos ir Dievo sandora Senajame Testamente čia labai ryškūs. Bet dėmesį patraukia ir sąskambiai su beveik keturių šimtų metų tolimesnių ir jau įvairių kitų tautų ateivių patirtim. Tie, kurie rinkosi švęsti pirmąją Padėkos dieną Naujojoje Anglijoje, buvo senosios Anglijos disidentinė religinė bendruomenė — puritonai, kurie buvo nuožmiai dėl savo tikėjimo persekiojami, iš Anglijos pabėgę į Olandiją, kur

irgi nesventingose aplinkybėse keletą metų praleido, kol pagaliau atvyko į Ameriką — kurioje jie tikėjosi sau tikėjimo išpažinimo ir pagal jį gyvenimo laisvės. Jie nebuvo „duoneliautojai“ (tuo nelaimingu terminu, Antano Macceinos įvestu į mūsų patirties suvoktį), jie, kaip ir nesukaiciuojami kiti išeiviai per tris šimtus metų, bėgo nuo pavojaus jų gyvybei, nuo teroro, nuo minties ir sąžinės spriespaudos ir nuo didelių neteisybų (pvz., 25 metų rekrūtų tarnybos carinėje Rusijoje). Paralelę ir su mūsų pačių „emigravimu“ į šį kraštą po Antrojo pasaulinio karo nesunkiai pastebėsime.

Nuolat apie Ameriką kalbėdami kaip apie savanaudžių žmonių laimės ir geresnio materialinio gyvenimo ieškojimo ermtę, išleidžiame iš akių ne tik jos simbolišką, bet ir realybę, kaip laisvo krašto — kurio laisvėmis mes kaip tik naudojames savo tautos kultūrinei, ekonominei ir politinei naudai. Jei šitą nuvertintume, mės, mes būtumėm patys nedėkingi Apvaizdai, lėmusiai mums šitą — Amerikos lietuvių, o ne kitokių likimą. Kiek mes jo nenorėjome ir jo nesirinkome, tiek jis tapo mūsų. Nedėkinga būtų ir jį menkinti, jį visai bandyti nuo savęs atstumti, už jį atgailauti priešais lietuvių tėvynėje, o svarbiausia — jo neišnaudoti visomis išgalėmis dirbti ir pasižvesti Lietuvos interesams (kaip darėme intensyviausiai per pastaruosius trejus metus, o prieš tai mūsų seneliai, tėvai ir mes jau keturiasdešimt metų).

Ateinanti ketvirtadienį nuėję į šv. Mišias, paskiau susirinkę kartu su artimaisiais prie rudens gėrybėmis apkrauto šventės stalo, iš visos širdies dėkosime Dievui (arba istorijai, arba laimingam atsitiktinumui), kad mūsų viso gyvenimo troškimas išsipildė — Lietuva vėl laisva ir nepriklausoma. Bet neatsisakykime polėkio padėkoti ir už save pačius — kad turėjome privilegiją ne tik matyti Lietuvą atsikeliančią, bet ir patys pagal išgales prisidėti prie jos grįžimo į gyvenimą. O tai darėm kaip Amerikos piliečiai, ir kaip tokie elgėmės — vartodami balsuotojo įtaką valdžios žmonėms, uštindydami laikraščius, radijo ir televizijos stotis reikalavimais Lietuvai laisvės.

(Nukelta į 4 psl.)

Kultūra ir laisvė

KORNELIJUS PLATELIS

Prieš pradėdamas kalbėti apie kultūrą, norėčiau keliais sakiniais nusakyti, kaip aš ją suprantu, kolia prasme vartosiu šią sąvoką šiandien. Griežtai kalbant, kultūra — tai pirmiausia veiksmas, kultūrinis veiksmas. Atėję į šį pasaulį randame tam tikras formas turinčius daiktus ir pagal tam tikrą tvarką gyvenančius žmones. Kitaip sakant, paveldime daiktines, dorovines, etnines, intelektualines ar menines struktūras. Tai negyvoji, potenciali kultūra. Ji tampa tikra kultūra, kuomet šias struktūras išgyvename, leidžiame joms aidėti mūsų dvasioje, suteikiame joms savo erdvę ir laiką. Tad svarbiausi kultūros sandai — struktūra (forma) ir dvasia. Jie abu jungiasi kultūriniame veiksmo. Kultūrinis veiksmas — tai negyvosios kultūros struktūrų išgyvenimas ir kūryba. Tik grožėdamiesi daiktais, atpažindami, kad yra dora, įsijausdami į apeigas ir bendruomenės (tautos) gyvenimą, suvokdami idėjas ar išgyvendami meno kūrinį, mes karštame savo dvasios pabučiavimu atgailiname miegančias struktūras, įnešame jas į savo ir pasaulio būtį. Tik tokių aidesių suvirpinta dvasia pabunda naujų struktūrų kūrybai.

Apskritai kūrybą galima laikyti esminiu kultūrinio veiksmo brožu. Nes bet koks išgyvenimas ar suvokimas kartu yra ir struktūros vaizdinio kūrimas suvokėjo viduje. O tai, ką dažniausiai vadiname kūryba, tėra bandymas savo vidinį vaizdinį perkelti į medžiagą. Kitaip sakant, kultūra prasideda mūsų paveldėtomis struktūromis ir baigiasi mūsų kūrybos pėdsakais medžiagoje. Čia medžiagą suprantu plačiau — tai ir medžiaga, ir kalba, ir garsas, ir laikas (kurį, pavyzdžiui, kaip medžiagą formuoja mūsų dorinė kūryba).

O tarp paveldėtų ir paliekamų struktūrų, kaip jau sakiau, vyksta mūsų kultūrinis veiksmas, kuris esti vidinis, neapimamas ir neįvertinamas. Šio veiksmo kokybė — tai kultūros kokybė. Vadinasi, tikroji kultūros vertė visada lieka nuo mūsų paslėpta.

Tačiau mes vertiname kūrinius — struktūras, kurias paveldime ir kurias paliekame. Vertiname

* Paskaita, skaityta 1991 metų Ateities savaitgalio programoje lapkričio 16 dieną Čiurlonio galerijoje, Jaunimo centre, Chicago'je.

pagal savo mastelį, patirti, savo dvasios imlumą, dažnai taip ir neįstengdami paisyti šiu kūrinių atsiradimą sąlygojusio kultūrinio veiksmo esmės. Pavyzdžiui, pastaroju metu Lietuvoje buvo leidžiama nemažai tremtinių, kalinių, partizanų poezijos. Tarp jų yra neabejotinų šedevrų, kaip Antano Miškinio „Psalms“ ar Broniaus Krivicko eilėraščiai. Tačiau esama ir daug poetinių požiūrių silpnės kūrybos. Poezijos kritikai ji neatrodo svarbiu kultūros reiškiniu. Tačiau aš esu įsitikinęs, jog tai dažniausiai intensyvaus ir gilaus kultūrinio veiksmo pėdsakai. Veiksmo, kurio tikslas buvo ne suriktuoti žodžius, o sutvirtinti grubios išorinės jėgos gniuždomą dvasią. Todėl tai reikšmingi mūsų kultūros paminklai ir manau, kad jie pergyvens ne vieno tu pačių kritikų giriamo mūsų šiuolaikinio poeto kūrinius.

Kultūrinis veiksmas visada asmeninis, vidinis. Nesvarbu, ar dirbame daiktus, ar išgyvename ir vykdomė apeigas, ar formuojame savo kasdieninį elgesį, ar išgyvename ir kuriame iš pažiūros originalias intelektualines ir menines struktūras. Pavyzdžiui, pažiūrėkime į senus baldus, namų apyvokos reikmenis — kaip kruopščiai, jaučiant savo amato vertę ir garbę, jie padaryti! Kaip tunku šias savybes perkelti į pagalbą naujas technologijas štampuojamus daiktus, kurių gamintojai nebedalyvauja kultūriniame veiksmo, geriausiai atveju — tik jų dizaineriai ir technologai. Dideliam būriui gamintojų lieka tik mechaninės funkcijos. Ir jie keršija į tokią padėtį juos pastačiusiam pasauliui savo pagamintų daiktų kultūriniu nebylumu.

Mūsų dora ir visuomeninis gyvenimas gali būti iš pažiūros „kultūringas“, o intelektualinė ir meninė kūryba atitiktį madingas formas, bet stokoti vidinio būtinumo, tikrosios kūrybos ir todėl nepriklausyti kultūrai. Tą tikrosios kūrybos būseną pavadinau *laisve*. Laisvė nuo žemiškų tikslų, medžiaginės naudos ir savo „aš“. Tokia laisvė — tai pagrindinė kultūros sąlyga, be jos kultūra darosi žmonėms svetima, ją pakeičia muliažai, pseudokultūra, kurią gamina žonglieriai ir dosniai teikia masinės informacijos priemonės. Kultūros vertybių vietoje brukami surogatai panaikina kultūrinio veiksmo poreikį, atbukina dvasią, atrofuoja tą mūsų kultūrinį organą, kurį iš kartos į kartą puoselėjo mūsų protėviai.

Suprantu, kad šitoks kultūros supratimas siauras ir kiek senamadiškas. Tačiau jis paryškina kiekvienoje plačiai suprantamoje kultūroje tą sunkią apčiuopiamą kokybinę takoskyrą, dalinančią kultūrą į dvasiškai aktyvią ir pasyvią, į kūrybingą ir mėgdžiojančią.

Nėra lengva vertinti okupacijos laikotarpio kultūrą. Žinoma, ji

Poetas Kornelijus Platelis, Lietuvos PEN centro pirmininkas, Lietuvos Kultūros ir švietimo ministro pavaduotojas, kalba šiemetinio Ateities savaitgalio programoje lapkričio 16 dieną Jaunimo centre, Chicago'je.

Jono Kuprio nuotrauka

buvo iškreipta sovietinės ideologijos, nes ana sistema ją laikė ideologijos tarnaitę, ruponu. Sistema todėl ją nebloginė rėmė finansiskai, leisdama sau ištikimiesiems kūrėjams palyginti neblogai gyventi. Tačiau sovietinė ideologija kūrėjams buvo ir liko išorinė. Tie, kurie bandydavo ją prisiimti į savo vidų, neišvengiamai susirgdavo impotencija. Visi kiti kiekviena savo kūrybos pastanga nori nenori laisvino kultūrą iš sovietinės ideologijos kalėjimo. Kova prieš sovietinę ideologiją buvo laipsniška ir vyko įvairiais frontais. Ryškiausia ji buvo meninės kūrybos srityje. Tuo galima paaiškinti mūsų menininkų populiarumą okupacijos laikais Lietuvoje, kuris ne vienam išeiviui turbūt atrodė sunkiai suprantamas. Mums visiems menas buvo tarsi koks žmoniškumo rezervatas, kuriame pasislėpę galėdavo atsigausti sovietinės zonos kaliniai. Mene vyko nuolatinė, lėta ir tyli formos revoliucija. Okupuotoje Lietuvos kultūros būseną pavadinau *laisve*. Laisvė nuo žemiškų tikslų, medžiaginės naudos ir savo „aš“. Tokia laisvė — tai pagrindinė kultūros sąlyga, be jos kultūra darosi žmonėms svetima, ją pakeičia muliažai, pseudokultūra, kurią gamina žonglieriai ir dosniai teikia masinės informacijos priemonės. Kultūros vertybių vietoje brukami surogatai panaikina kultūrinio veiksmo poreikį, atbukina dvasią, atrofuoja tą mūsų kultūrinį organą, kurį iš kartos į kartą puoselėjo mūsų protėviai.

Suprantu, kad šitoks kultūros supratimas siauras ir kiek senamadiškas. Tačiau jis paryškina kiekvienoje plačiai suprantamoje kultūroje tą sunkią apčiuopiamą kokybinę takoskyrą, dalinančią kultūrą į dvasiškai aktyvią ir pasyvią, į kūrybingą ir mėgdžiojančią.

Suprantu, kad šitoks kultūros supratimas siauras ir kiek senamadiškas. Tačiau jis paryškina kiekvienoje plačiai suprantamoje kultūroje tą sunkią apčiuopiamą kokybinę takoskyrą, dalinančią kultūrą į dvasiškai aktyvią ir pasyvią, į kūrybingą ir mėgdžiojančią.

Kornelijus Platelis pasirašo savo naująją poezijos knygą „Luoto kevalas“ Ateities savaitgalio atidaromajame Poezijos vakare lapkričio 15 dieną Jaunimo centro kavinėje: Gytai Liulevičiui, Aidui Palubinskui ir Audrei Budrytei (Ateities savaitgalio programos diskusijų vadovams ir „Ateities“ žurnalo vakaro deklamatorė).

Jono Kuprio nuotrauka

verlibras, metaforos ir kitos poetinės priemonės nebuvo didelė naujiena net mūsų rašytojams, tačiau su ja į cenzūros saugomą zoną įsiveržė nauja kalbėsena. Ir ne tiek svarbu, kad ši nauja poetinė kalbėsena daugiau veikė ne pačią literatūrą, o jos kuluarus. Kaip tik ten vyko įjirtinga ideologinė kova, pasibaigusi Eduardo Mieželaičio pergale: buvo įteisinta laisvesnė poetinė kalbėsena ir sutvirtinta autoriui paskirta Lenino premija.

Suprantu, kad tiek jums, tiek šiandien mūsų literatūra pradedantiems domėtis Lietuvos jaunuliams šios audros vandens stiklinėje atrodė gana trivialios. Tačiau tais laikais Lietuvoje jos tokios neatrodė, ir tai, kad šiandien turime nemažai per sovietmetį parašytos, mano supratimu, geros poezijos, verčia mus į anuos laikus atsigrįžti.

Apskritai tad Lietuvoje rašomi tekstai turėjo kitokią prasmę. Pavyzdžiui, koks nors literatūros kritikos straipsnis, kuris jums, o ir mums šiandien atrodytų šlykščiausia sovietine apologija, turėdavo aibę tik ano meto žmonėms suprantamą niuansą, užuominų, nutylėjimų, kad net galėdavo būti laikomos drąsiu išsūkiu sovietų valdžiai. Tokių straipsnių adresatas buvo tam tikra prasme rafinuotas. Jis tai jau puikiai suvokė, kad tas juokingas E. Mieželaičio Golemas sugriovė poezijos ir cenzūros pusiausvyrą, į socrealizmo pakalnę paleido riedėti modernizmo akmenį. Nors vėlesnių kartų mūsų poetai daugiau mokėsi iš Jono Aistio, Henriko Radausko, Alfonso Nykos-Niliūno, Henriko Nagio, Kazio Bradūno, sąlygas jų mokslui pritaikyti pradėjo kurti Eduardas Mieželaitis ir kiti jo kartos poetai. Galutinai mus nuo socrealistinio formalizmo išlaisvino septinto dešimtmečio pabaigoje, aštunto pradžioje pasirodžiusios Vytauto Bložės, Sigito Gedos, Jono Juškaičio, Marceliaus Martinaičio, Juditos Vaičiūnaitės, Tomo Venclovos knygos. Poezija atsikovojo iš cenzūros laisvas teritorijas.

Panašūs procesai vyko muzikos, teatro, dailės srityse. Jų kovos prieš sovietinę ideologiją ginklas taip pat buvo forma. Ir nesvarbu, kad muziką apskritai sunkiau ideologizuoti. Socrealizmas konvulsiskai laikėsi įsikibęs tam tikrų jos formų, kurių skiriamasis bruožas buvo euforinis kantatiškumas ir

(Nukelta į 2 psl.)

Šiame numeryje:

Padėkos dienos • Kultūra ir laisvė • Septynioliktojo-aštuonioliktojo amžių pamokslai Lietuvoje • LRD literatūros premija • Birutės Pūkelevičiūtės ir Tomo Venclovos eilėraščiai • Eutanazija (2) • Istorikas Egidijus Aleksandravičius

Kultūra ir laisvė

(Atkelta iš 1 psl.)

sukičintas liaudiškumas. Naujų raškos būdų ieškojimą komunistų paskirti prižiūrėtojai laikė tiesiog nusikaltimu. Tačiau kaip tik novatoriškumas tapo ne tik viena pagrindinių estetinių kategorijų, bet ir įgavo dorinę prasmę, kur kas stipresnę negu, sakykime, šio amžiaus pradžios Vakarų Europos modernizmas, kurio idėjos gana aiškiai aidėjo to meto mūsų menininkų kūryboje. Jo formos liberalizmas mūsų kūriniuose turėjo reikšti laisvą totalitarinės sistemos gyventojų dvasia.

Muzika, teatras, dailė, literatūros vertimai turėjo dar vieną sunkiai cenzūros suvaldomą sritį — pasaulinę klasiką. Pridvisusi socrealizmo orą virpino Bach'o, Haydn'o, Mozart'o muzika, buvo tapomi gamtovaizdžiai ir natūrmortai, statomos Šekspyro dramos ir Moliere'o komedijos, verčiamas Homeras ir Dantė. Sąžiningieji menininkai stengėsi tai padaryti kvalifikuotai, tad ši veikla taip pat buvo susijusi su dorovinėmis jų aspiracijomis. Šiose srityse sovietų valdžios teikiama dotacija kultūrai iš tikrųjų virsdavo kultūra. Ir to taip pat negalima pamiršti. Sovietinė „kultūra“ buvo tokia butaforinė, kad ją nori nenori neigė visa, kas gyva.

Dauguma menininkų visada jautėsi esą opozicijoje sovietų režimui. Kartais ši opozicija būdavo daugiau įsikalbėta, kartais kiek realesnė, bet be abejo ganėtinai sovietinės sistemos deformuota, lydimą grakščių reveransų ir duoklių valdžiai. Deformuota pagaliau ir ta prasme, kad, pavyzdžiui, mano kiek bohemišes aplinkos menininkai didžiausia nuodėmė laikydami sovietų režimo liaupsinimą, visas kitas nuodėmes manė esant nereikšmingas ir avansu atpirktas nepaklusimo dorybės. Suprantama, tai nebuvo harmoninga, visaipamanti dorovinė nuostata. Juo labiau, kad — jau ne kartą esu tai sakęs — visomenėje, kur už tiesos žodį sodinama į kalėjimą, nė vienas cenzūros aprobuotas kalbėjimas nėra be nuodėmės, net jeigu jis griaua pačią šią cenzūrą pateisinančią ideologiją. Žinoma, tai griežtas požiūris, kylantis iš vienos tiesės ir Dievą išpažįstančios pasaulėjautos. Jis nepaneigia kitos, moteriškos, dalinį kompromisą vardan gyvybės išsaugojimo propaguojančios pasaulėjautos, kurios dėka išliko, išlaikė vienokį ar kitokį testinumą didžioji mūsų kultūros dalis.

Lietuvių kultūra apskritai yra sumoteriškėjusi. Tokią ją padarė ilgi sprespaudos amžiai, per kuriuos vyriškos pasaulėjautos nešėjai (tiek vyrai, tiek moterys) nuolat žūdavo sukilimuose, būdavo ištremiami į Sibiją ar kitaip sunaikinami. Mūsų tautosakoje dominuoja moteriškos lyrinės dainos, o ne vyriškos epinės

baladės, kurių lyrikoje išliko vien pėdsakai. Carų sprespaudos metais kultūrą naujoms kartoms perduodavo daugiausia moterys. Kompromiso ir prisitaikymo dvasia klestėjo ir sovietinės okupacijos metais, vyriška pasaulėjauta pasižymintčiai tautos daliai suguldžius galvas miškuose ar išsisklaidžius Sibiro platybėse.

Man regis, daugelis išeivijoje gyvenančių žmonių galvojo, jog tauta susitaisė su okupacija. Tačiau taip nebuvo. Tai įrodė mūsų Parlamento rinkimai ir Vasario 9 referendumas. Dabartinio mūsų Parlamento dauguma laikėsi tvirtos pozicijos ir buvo nusistačiusi neiti į kompromisą pagrindiniu Lietuvos nepriklausomybės klausimu. Moteriškoji tautos dalis kaltino Parlamento vadovybę nelankstumu, diplomatinės stoka ir reiškė meilę buvusiems komunistiniams vadovams už tai, kad jie „leido“ mitinguose giedoti širdžiai brangias giesmes, be baimės eiti į bažnyčią ir panašiai. Buvo manoma, kad nepriklausomybę kažkas pasiūlys savaime, ir mums kaip visada beliks prie jos prisitaikyti.

Tačiau viskas pasirodė esą kitaip. Buvo aukų ir pasiaukojimo, buvo parodyta daug karžygiškos dvasios. Po to operetinio pučo Maskvoje pamatėme, kad būtent Lietuva ir jos bekompromisinė pozicija įkvėpė rusų demokratų panašiu būdu apginti savo ir mūsų laisvę.

Tarp vyriškos ir moteriškos pasaulėjautos mūsų kultūroje įvairiais pavidalais vyksta aktyvi diskusija. Ji vertinga tada, kai diskultuojama konkrečiais kūrinių, kultūros faktais, ir nevertinga, kai vieni kitus tik niekiname ir kaltiname. Reikia įsisąmoninti, jog dabar įsigalėjusi kūrybos laisvė nelyginant Kristus atpirko mūsų meninę kūrybą iš pirmąpradės vergijos nuodėmės, suteikė mūsų kūrėjams naujas sąlygas, naują būti, pažymėtą laisvės ir asmeninės atsakomybės ženklu. Išsipildė visoje mūsų kultūrinėje veikloje pulsavęs laisvės troškimas, taip gražiai sutapdavęs su dvasinėmis kūrėjų aspiracijomis.

Deja, ne visi menininkai suvokia esą atpirkti. Štai tūlas poetas pareiškia, kad menininkas privalo būti opoziciškas valdžiai ir visomis išgalėmis stengiasi tai daryti. Jis tai daro ne iš piktos valios, taip jam tiesiog išeina. Išorinis priešininkas jam reikalingas palaikyti buvusiam dvasiniam komfortui, kurį teikė atsakomybės nebuvimas. Jis negali, nemoka būti laisvas. Toks žmogus nesupranta, kad valdžiai jis nė motais ir gali kalbėti ką nori, jei tik nepažeidžia įstatymų. Žinoma, jis tai miglotai nujaučia — nebūtų poetas — ir dar atkakliau stengiasi prieš ką nors protestuoti užuot kūres poeziją ar jos leidybos naujomis sąlygomis projektus. Be abejo, mūsų visuo-

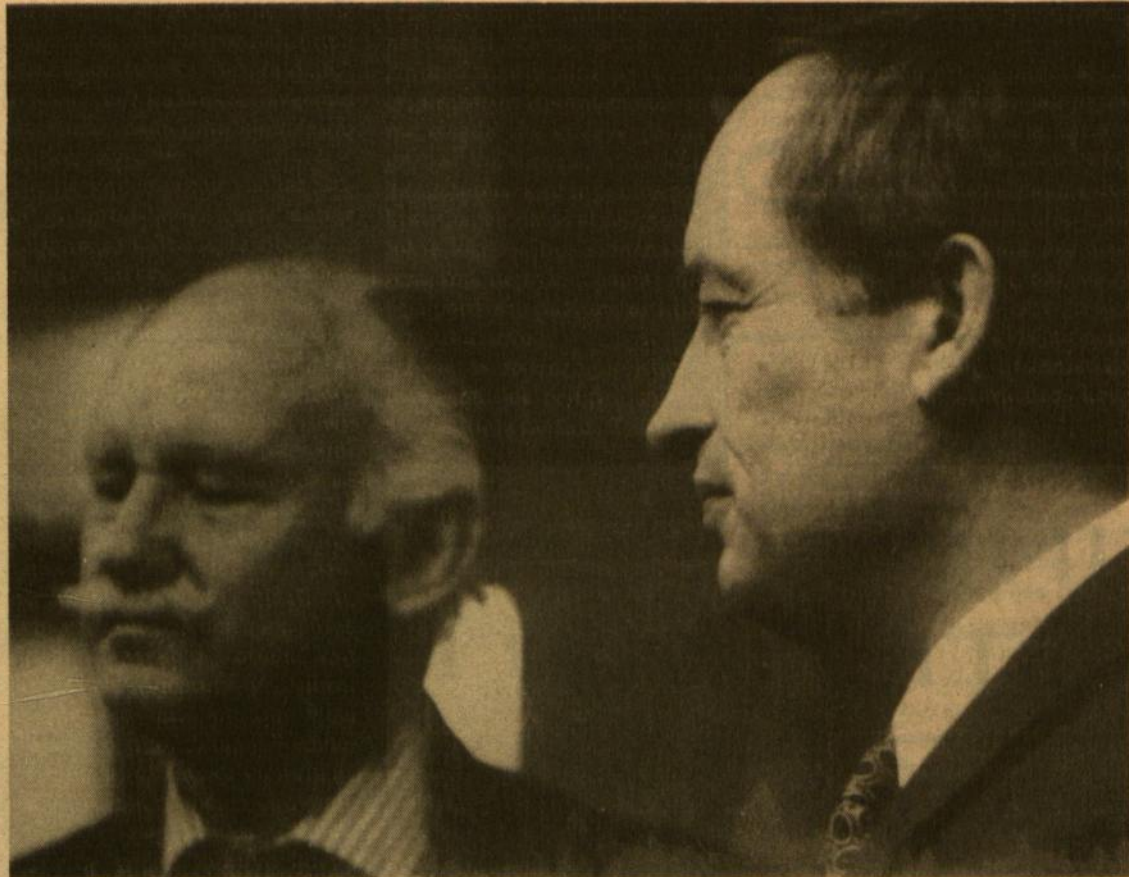
menė, tiek metų išbuvusi socialgeryje, dar nėra demokratiška ir tolerantiška. Tačiau aš labiau stebėčiausi, jeigu ji tokia būtų. Kai kurie žmonės, ilgus metus širdyse puoselėję nepriklausomos Lietuvos idėją ir už ją kentėję, su ja siejė daugelio savo vilčių išsipildymą, vienokių ar kitokių būdu išreiškia nepasitikėjimą minimu poetu. Šitai pastarajam tik prideda ugnies, ir taip tesiasi diskusija apie nieką, kurioje vieni mato apskritai pasaulio pabaigą, kiti paprasčiausią nesupratimą.

Itariu, kad tokia diskusija persikelia ir į vadinamą intelektualų tarpą. Žmonės, save laikantys liberalais, daug kalba apie individo laisvę, kuri esanti suvaržyta, laisvėjant tautai. Sutinku, kad tokios kalbos naujosios tuos, kad diskusijų apie asmens laisvę niekada nebūna per daug. Tačiau jų įkarštis, mano supratimu, išduoda išankstinį nusistatymą su kuo nors ginčytis, kam nors prieštarauti, o ne konkrečiai veikti, kurti ką kiekvienas sugebame, o tuo pačiu — mūsų visų Lietuvą, kurioje būtų erdvu ir individui, ir tautai. Kartais man atrodo, kad paprasčiausiai nebesuvokiame dabartinių Lietuvos realių.

Apskritai individo ir visuomenės interesų suderinti turbūt neįmanoma. Tačiau nuo nuo pat seniausių laikų užsiima pasaulio civilizacija ir kultūra. Žinoma, dabar į viešumą keliama tautų, religinių konfesijų interesai. Kai kurie individai nori jų grupes konsoliduojančios kultūrinės veiklos. Gal kiek pabrėžtinai gaivinama etninė, religinė kultūra. Tačiau tai nedaroma niekieno sąskaita. Nuo pat išsilaisvinimo pradžios niekam kaip sovietiniais metais nebuvo pasakyta kurti tautiškus ar religinius kūrinius. Ir nebus pasakyta. Ir nebus prievartos jokioje kitoje srityje. Žinoma, jeigu mes visi budėsime prie savo jaunuos demokratijos, jei kursime, dirbsime ir protingai diskutuosime, užuot erzinę vieni kitus emociingomis kalbomis. Kita vertus, aš abejoju, ar mažą Lietuvą šiuolaikiniame pasaulyje, net ir labai norėdama, galėtų būti nedemokratinė.

Esu įsitikinęs, kad visi, sovietiniais laikais dvasioje priešinęsios sistemos, yra liberalai, maksimalios asmeninės laisvės šalininkai. Visiems lygiai aktualio individo ir bendruomenės sąveikos šiuo laikotarpiu problema. Tačiau dažnai ji būna kiek kitoje plotmėje, negu apie ją kalbame. Paprasčiausiai vieni dabar stengiasi pastebėti ar sugalvoti, kas dabar Lietuvoje yra bloga, kiti ieško būdų padaryti kaip geriau. Mūsų valstybei dabar reikalingesni pastarieji. Jų Lietuvoje labai trūksta. Daugumą tokių inteligentų dabar vienija Piliečių Chartija, įsikūrusi Lietuvoje po kruvino Sausio įvykių.

Ką aš turiu galvoje kalbėdamas

Ateities šiemetiniame savaitgalyje: Jonas Pabedinskas, Ateities savaitgalių pradininkas ir ilgametis vienas iš jų rengėjų, ir svečias iš Lietuvos poetas Kornelijus Platelis.

Jono Kuprio nuotrauka

apie konkrečios situacijos pajautimą? Pavyzdžiui, tomis grėsmingomis dienomis savo akimis mačiau, kaip daugelis mūsų kultūros kūrėjų, profesorių Vytautui Landsbergiui per radiją pakvietus, nedvejodami susirinkdavo prie Parlamento. Jie vaikščiodavo ten ištisomis naktimis, nediskutuodami apie grupės ir individo laisvę. Paprasčiausiai jie jautė, kad šiuo metu, šioje vietoje šiuo naiviu būdu jie gina savo laisvę. Jie nediskutuodavo ne todėl, kad neturėtų ko pasakyti apie šiuos dalykus, o todėl, kad jautė visų pasakymų šioje situacijoje beprasmiškumą. Man regis, tai nebuvo didvyriai, bendram reikalui linkę pasiaukoti žmonės. Tai buvo į krūvą susirinkę individai, laisvos valstybės piliečiai ginantys patys save ir suvokiantys, kad individo laisvė įtvirtinama ne okupantų ideologiją stipinančių niurzgėjimu, o realia kūryba tiek kultūros, tiek įstatimadavystės srityje. Neabejoju, kad dabar, pasikeitus situacijai, jeigu kultūrų grėsmė individui laisvei, jie nedvejodami stotų pasatarosios ginti, nes tai laisvi žmonės, prisimėję pagrindinę laisvės užduotį prievole — atsakomybę.

Šiandieninė Lietuva jiems nebauginanti ir nepasitikėjimą kelianti santvarka, ne „valdžia“, partijos, ne kažkokia svetima visuomenė, o būsimas bendras jų visų kūrinys.

Itariu, kad atsakomybė labiausiai glumina tuos, kurie dabar daugiausiai kalba apie ribojamą asmens laisvę. Labai gerai suprantu inteligentus, kurie sakosi sovietiniais laikais jautę tam tikrą dvasinį komfortą, turėję vidinę laisvę, daugiau galimybių atsidėti kontempliacijai. Suprantu todėl, kad panašiai jaučiausi aš pats ir mano artimiausi kolegos. Šis pasaulis nebuvo mūsų, mes jautėmės už jį neatsakingi. Visuomeninė ir politinė veikla, mūsų supratimu, buvo niekšų užsiėmimas. Mes šaipėmės iš visko ir jautėme, kad tokia mūsų nuostata yra dora, nes atribojo mus ne nuo viso pasaulio, o nuo „blogio“ sovietinio pasaulio. Tačiau vienaip ar kitaip išoriškai mes nebuvo laisvi, ir svarbiausia mūsų kultūrinė veikla nebuvo laisva nuo minėtos pirmąpradės nuodėmės. Laisvi buvo gal tik tie, kurie aktyviai kultūroje neveikė, kurie atsirbojo nuo jos skepsio siena ir gyveno savo vidinį gyvenimą. Tačiau ir tokia laisvė buvo abejotina, nes tikriausiai žmogus, nesidalinantis savo dvasios turtu su kitais, jį praranda.

Todėl, man regis, neprotinga dabar ilgetis anos laisvės. Iš tikrųjų laisvu galima būti bet kur ir bet kada, nepriklausomai nuo išorinių aplinkybių. Tačiau tai jau kitokia laisvė, kuomet nepiršama prie pasaulio daiktų,

idėjų, prie savo „aš“, kuomet stengiamasi susiliesti su Dievu ar pasiekti vidinę pusiausvyrą. Ši laisvė neišvaduoja mūsų nuo kasdieninio gyvenimo atsakomybės, tik ją palengvina, padaro savaimę suprantama. Laisvas žmogus visada mato visuomenės gyvenimo blogybes, jos elgesio taisyklių sąlygiškumą, o kartais absurdiškumą. Tačiau jam nėra laiko šaipytis iš jų ar piktintis. Jis padaro ką gali, o ko negali atideda kitam kartui. Jis žvelgia į pasaulį su užuojauta, o ne su baime ir nepasitikėjimu. Jis niekada (net gyvenisada esti tikrovės sritis, už kurią jis atsako ir kurią gali pakeisti. Tačiau tai jau kalba apie kitokius žmones, kurių daugelis mūsų nebuvo.

Kalbėdamas apie poziciją ir opoziciją kultūros srityje, jau kaip kultūros valdininkas, galėčiau pridurti, kad ši priešprieša, mano manymu, jau dabar nėra aktuali. Nebent visą autentišką kūrybą (dorinę, intelektualinę ar meninę), kylančią iš žmogaus būtis, pavadintume pozicija, o visą panuoširdų iedologinį maivymą — opozicija. Ir nors tikrą kūrinių atpažįstame tik intuicijos dėka ir neretai klystame vertindami kūrinius, menininko ar kultūros organizatoriaus intencijas mato mes visada. Jei kūrėjo tikslas yra grynai kultūrinis, o ne kultūra dangstomas kad ir pačios pozicijos valdžios atžvilgiu idėjos, tokia kūryba bus skatinama bei remiama nepriklausomai nuo kūrėjo politinių pažiūrų ar kitokios konjunktūros.

Keletas žodžių apie kūrybinės inteligentijos religinį gyvenimą sovietiniais metais. Tik nedidelė

jų dalis užsiiminėjo religine praktika, lankė bažnyčią, nes atvirai religine praktika užsiimančiam žmogui nebuvo leidžiama viešai skelbti savo kūrinių. Jį sovietų valdžia laikė nepatikimu, atvirai besipriešinančiu jai, nes tai iš esmės buvo religinė valdžia, tam tikra valstybinė stabmeldystės įtvirtintoja. Dauguma inteligentų daugiau samprotavo apie religiją negu ją gyveno. Tačiau, mano manymu, ta pati dauguma buvo idealistiškai nusiteikusi, spontaniškai religinga. Buvo sukurta nemažai poezijos, muzikos, nutapyta paveikslų, kuriuose atspindėjo gyvas dvasios judesys. O tai yra dvasinio gyvenimo ženklas. O dvasinis gyvenimas visada sietinas su religija. Menininkai „stengėsi“ sutelkti dėmesį į vidinį žmogaus pasaulį, kalbėti apie jį kad ir abstraktesniais simboliais. Meno kūriniuose galima būdavo užtikti įžvalgų, kurias sąlyginai pavadinčiau religinėmis. Tačiau daugeliui kūrėjų trūkdavo vidinės disciplinos, kuria remiasi bet koks religinis gyvenimas, pritrūkdavo valios formuoti save pačius. Mūsų paniekai režimui persikeldavo į kitas, režimo nekontroliuojamas sritis ir žeidė mūsų pačių vidinę pusiausvyrą.

Kokia menininko padėtis Lietuvoje šiandien? Vieni jau pajuto žvarbų laisvės dvelksmą, kitiems dar teks pajusti. Mes visi šiais audringais laikais netekome dvasios ramybės. Daugelis rašo publicistiką, dirba laikraščiuose, valdiškose įstaigose, dalyvauja politinėje veikloje. Visur „trūksta žmonių“. O leidyklos jau nebenori leisti mūsų lituanistikos darbų, žodynų, literatūros kritikos, poezijos.

Muzikų, teatrų gyvenimas tebeteka sena vaga, tačiau ir jie jaučia virš galvų pakibusias permainas. Gal tik dailininkai gyvena geriau, nes jų paveikslų kainos kol kas kyla ir dar toli gražu nesiekia jų užsieninių (dažnai niekuo negeresnių) kolegų paveikslų kainų. Apskritai muzikai, šokėjai ir dailininkai — tai ta menininkų dalis, kurios lengvai galime netekti, nes jų meninei komunikacijai netrukdo kalbos barjeras, kuris literatūroje niekada nėra iki galo įveikiamas.

Mums teks keisti visą kultūrinio gyvenimo infrastruktūrą taip, kad kuo didesnė valstybės paramos kultūrai dalis tiesiogiai virstų kultūriniu veiksmu: koncertais, spektakliais, dailės, literatūros kūrinių. Mums teks pradėti mokėti menininkams už konkrečius kūrinius. Turės išnykti gyvenantys iš pastovių algų aktorai ir muzikantai, daugelis pastoviai dotuojamų kultūros įstaigų. Visiems teks dirbti pagal neilgalaikius kontraktus. Tai turėtų sukurti nuolatinę konkurenciją, skatinti menininkus tobulėti, suteikti daugiau galimybių iškilti talentingam jaunimui.

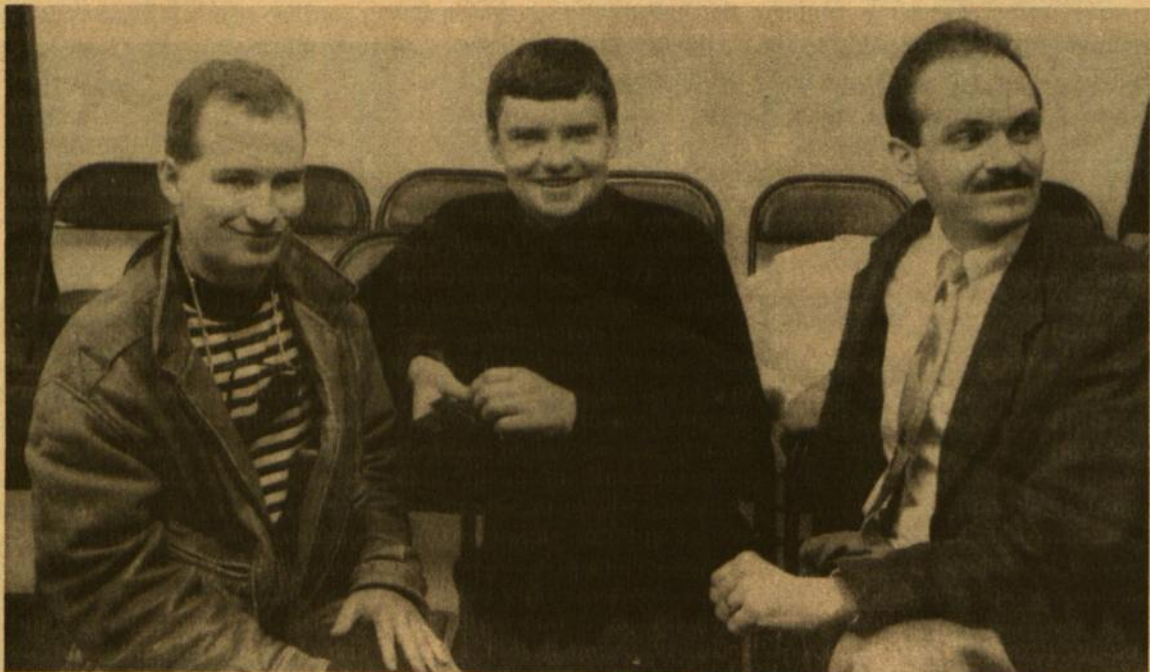
Ne vienam tai bus skaudžios permainos, ir aš norėčiau pasiekti, kad jos būtų kiek galint nuosaikesnės, kad nesugriautume to, kas taip sunkiai buvo sukurta.

Pirmiausia reikia sugalvoti atskirų kultūros sričių įstatymus ir nuostatus. Tai labai neįdomi, emocijų neangažuojanti kūryba, bet jos tenka imtis visiems, kam rūpi mūsų kultūros ateitis. Teks įsteigti ištisą fondų sistemą, priimti sponsoriavimą skatinančius įstatymus ir visa kita, apie ką dar labai nedaug teišmanome. Visiškai aišku, kad to nepadarysime politikuodami, filosofuodami ir tuščiai ginčydamiesi.

Kultūros ir Švietimo ministerija, kaip ir visame civilizuotame pasaulyje, stengsis kuo mažiau išmanyti apie meno kūrinių kokybę ir kuo daugiau kūrėjų įtraukti į kultūrinę veiklą. Jau dabar prie Kultūros ir Švietimo ministerijos padalinių — Dailės, Muzikos, Kino, Etnokultūros, Teatro, Bibliotekų, Muziejų, Paveldo restauracijos skyrių veikia visuomeninės ekspertų komisijos, sudarytos iš ministerijoje nedirbančiųjų sričių specialistų, kurie teikia rekomendacijas, sprendžia apie meninę kūrinių kokybę. Jau sukurta Lietuvos Kultūros ir Meno taryba, kurią sudaro žymiausi mūsų kūrėjai ir intelektualai ir kuri spres strateginius kultūros raidos klausimus. Stengsimės, kad meninė kūryba būtų laisva, pavaldi tik savo pačios dėsniams, kad kultūra būtų neįsivaizduojama be laisvės.

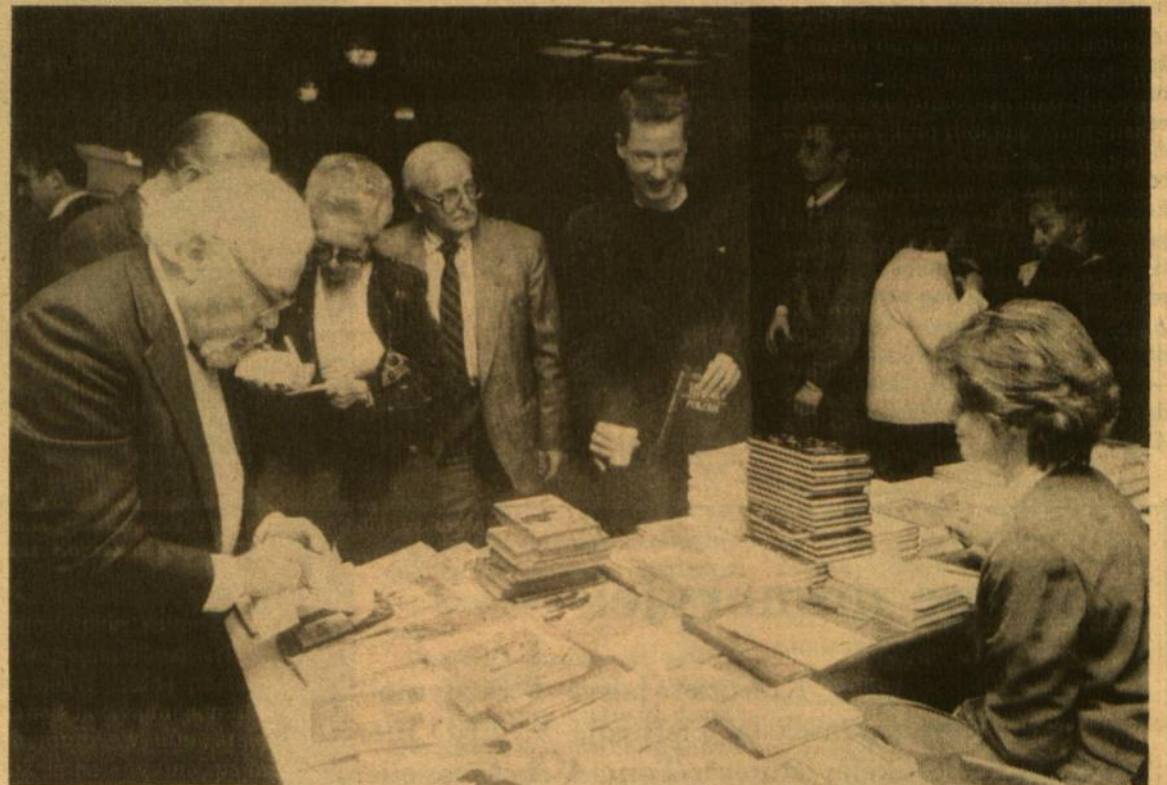
Menininkai į šias permainas reaguoja įvairiai. Vieni supranta, kad jos neišvengiamos, ir ieško

(Nukelta į 3 psl.)

Ateities savaitgalio metu Čiurlionio galerijoje, Jaunimo centre, per pertrauką tarp paskaitų lapkričio 16 dieną: Marius Katilius-Boydston, kun. Rimas Gudelis, SJ ir dr. Petras Vytenis Kisielius.

Jono Kuprio nuotrauka

Ateities savaitgalio metu perkamos knygos: kairėje — poetas Kazys Bradūnas, Jaunimo centro direktorė Salomėja Endrijonienė, dešinėje — prie knygų stalo sėdi Vakarė Aistytė-Vaišaitienė, Ateities literatūros fondo reikalų vedėja.

Jono Kuprio nuotrauka

„Pašalpa ir penėkšlis Dūšios...”

ARTŪRAS TEREŠKINAS

Šiuo rašiniu apžvelgiame 16-18 amžių Lietuvos Didžiosios Kunigaikštijos pamokslai, bandant parodyti šio taikomosios literatūros reiškinio esmiškus bruožus, jo atliekamas kultūrinės funkcijos. Išskirtinis dėmesys skiriamas 18-ojo amžiaus lietuviškam pamokslui, kurį autorius yra daugiausia tyrinėjęs.

* * *

Lietuvos pamokslai – kultūros archyve likę tekstai, gali teikti mūsų samoningumui naujų savęs ir pasaulio supratimo impulsų. Išgriebiant juos iš istorijos užnugario, įtraukiant savo būvį, paverčiant sava dabartimi, įmanoma naujai perskaityti 16-18 amžių Lietuvos kultūros istoriją, aiškiau įžvelgti senosios lietuvių raštijos kaitą, raiškiau paregėti atskirų epochų pasaulėžvalgos formas.

Ką pamokslas reiškė 16-18 amžių Lietuvos Didžiosios Kunigaikštijos kultūroje? Kaip galima apibūdinti šį žanrą 18-o amžiaus kultūros horizonte?

Filosofas Antanas Maceina yra aptaręs pamokslą knygoje *Saulės giesmė*. Pamokslas, jo manymu, „yra amžinai trunkanti Evangelijos skelbimo forma. Jis žinomas Bažnyčioje nuo pat pradžių, nuo pat pirmųjų Sekminių dienos, kai šv. Petras, gavęs šventąją Dvasią, išėjo pas susibėgusią minią ir pradėjo jai skelbti „Jėzų, kurį jūs prikėlėte ant kryžiaus“ (Apd 2,36)“. Šitaip pamokslas būdinamas religijos filosofijos požiūriu, suvokiant jo svarbą žmonijos kultūros istorijoje. Kultūrologiniu žvilgiu žvelgiant, pamokslas Lietuvos Didžiosios Kunigaikštijos kultūroje taip pat „amžinai trunkas“ – šio žanro rašytinė tradicija atsekama nuo pat 16-ojo amžiaus.

Kaip bažnytinės apeigos dalis pamokslas užėmė svarbią vietą teatrališkoje samoningumo struktūroje, kurią 16-18 amžių Lietuvos Didžiosios Kunigaikštijos kultūroje išskiria Vytautas Kavolis. Teatrališkoji samoningumo struktūra itin žymi 18-ojo amžiaus pirmos pusės gyvenime kaip žmogaus savivokos, pasaulio ir savęs mąstymo būdo lėmėja.

Anot Vytauto Kavolio, „organizuoto teatro centras – ypač paprastiems žmonėms – bažny-

čia“. Bažnyčioje aktorius esti ir žmogus, atliekantis religinį ritualą, ir šventovės interjeras: žmogų stebi angelai, šventieji, apaštalai, Kristus, švč. Marija, įvairiausi vaizdai iš šventųjų gyvenimo. Pats žmogus yra scena, kurioje dėl jo „sielos kovoja už jį galingesnės jėgos“ (Kavolis). Pamokslininko skelbiamas Dievo žodis toje kovoje itin reikšmingas, nes pamokslas mėgina įtvirtinti žmogaus vaizduotėje ar atmintyje tikėjimo tiesas ir elgesio taisykles. Jis išsėina už literatūros ribų ir yra labai susijęs su dailės, architektūros, muzikos žanrais. Pamokslas visa ką vienija. Lenkų baroko tyrinėtojo Cz. Hernaso nuomone, „šventovėje menų vienybės organizatorius yra pamokslininkas, jo stebinantys žodžiai gali būti maginio pobūdžio, paversti žvėris angelais“.

18-o amžiaus antrąjį pusę teatrališkoji samoningumo struktūra racionalėja, praranda intensyvumą švietimo idėjų įtakoje. Barokinį stebėjimo efektą, nežemiškų reginių seką, stebuklų griūtį tolydžio keičia kasdieniškas tikrovės regėjimas, išsakomas tokio paties kasdienio kalbėtojo tonu. Nors pamokslininkas visuomet yra sakralinis kalbėtojas, šventos tiesos komentatorius, komentuoti jis gali mokslininko, oratoriaus, poeto, kasdienio kalbėtojo kalba. Tačiau ir išsakomas kasdienio kalbėtojo, pamokslas nepraranda minėtos vienytojo funkcijos.

Pamokslas, kuris, pasak šv. Augustino, turi apviešinti klausančiųjų protą, paliesti jų širdį ir palenkti valią – savotiškas atspindintis paviršius, kuriame matomi ir sakytojo, ir adresato bruožai. Juk pamokslas žanras priklauso nuo atlikėjo ir klausytojų, nuo jų pažiūros į šį žanrą, apskritai nuo jo svarbos visuomenėje suvokties. Štai kaip pamokslą yra apibūrinę 18-ojo amžiaus antros pusės Lietuvos kultūrininkas Kiprijonas Lukauskas (1757– po 1797), rašęs lietuviškai: „Tie, kurie yra gerai pratintais Artikuliuose Veros Šv., turi ant kozoniaus [pamokslų] vaikščioti kaip į aptieką po Liekarstvos, tie vel kurie ne taip yra pratintais, kaip ing iškalą po Mokslo. O iki to, jog Kozonius yra tai pašalpa ir penėkšlis Dūšios, jei pastiprinam kas dieną kūną, ar pridėras tai daiktas būtų, idant pašalpos išganymo dūšiai gintu-

Birutė Pūkelevičiūtė

Tomas Venclova

Vytauto Maželio nuotraukos

Paskirta LRD literatūros premija

Lietuvių rašytojų draugijos (LRD) valdybos pirmininko sudaryta komisija 1990 metų išseivijos literatūriniam derliui vertinti (Kazys Bradūnas, Česlovas Grincevičius ir Aušra Liulevičienė) buvo susirinkusi posėdžiui šių metų lapkričio 15 dieną Chicago'je.

Svarstant 1990 metais išseivijoje išleistas mūsų grožinės literatūros knygas, svarstyklės labiausiai nusvėrė dvi knygos:

Birutės Pūkelevičiūtės *Atradimo ruduo* ir Tomo Venclovos *Tankėjanti šviesa*. Joms ir teko 1990 metų Draugijos premija, kurios mecenatas jau daugelį metų yra Lietuvių Fondas su 2,000 dolerių suma. Šių metų atveju suma bus padalinta laureatams pusiau.

Anot vertinimo komisijos protokolo, Birutės Pūkelevičiūtės *Atradimo ruduo* yra tokia knyga, kurioje labai atrinktų žodžių po-

tinis braižas susipina į žmogaus ir genties šiurpulingą dabarties pergyvenimų tragiskąjį grožį.

Tomo Venclovos atveju jo poezijos rinkinys *Tankėjanti šviesa* yra toks, kuriame šiandieninis eilėraštis skamba klasikine žodžio ir minties precizija ir kurio šaknys skverbiasi į žmogaus, tautos ir viso pasaulio giluminius situacijų klodus.

Abi premijuotosios knygos liudija mūsų išseivijos rašytojų išradimą ir svarų kūrybingumą.

mėm?“ (iš rankraščinio pamokslų rinkinio „Pamokslas iš Prisakymų Dievo...“, 1797, esančio Vilniaus universiteto bibliotekoje).

Paprastai pamokslas žymu tai, kas reikšminga ir aktualu realiaime apibrėžto meto gyvenime. Auklėdamas, teikdamas žmogui vertybinę orientaciją, kurdamas tam tikrus moralinius modelius, 18-ojo amžiaus lietuviškas pamokslas (o tada jie dar buvo rašomi lotyniškai ir lenkiškai) dažniausiai buvo skiriamas prastuomeni. Tai paaiškinama ribotu lietuvių kalbos vartojimu viešajame gyvenime. Pasak I. Lukšaitės, 18-ame amžiuje lietuvių kalba Lietuvos Didžiosios Kunigaikštijos asmenybių, Mykolas Karpavičius (1744–1803), daugiausia rašė lenkiškai. Koncentruojantis tikrai ties lietuvišku pamokslu, matyti, kad jo vaidmuo sudėtingoje 18-ojo am-

žiaus Lietuvos istorinėje situacijoje iš tikro daugiaprasmiš. Lietuviškas pamokslas atstodavęs kitos literatūros lietuvių kalba trūkumą. Katekizmai, bažnytinio brolių statutai, taisyklės, maldos, giesmynai, elementoriai ir Kristaus gyvenimo istorijos – tai bene ir visi tikybinio turinio kūriniai, kurie tuomet buvo rašomi. Pamokslas daugelį šių žanrų sintetino: jame buvo pateikiamos maldos, pasakojamas šventųjų gyvenimas, dėstoma katechezė. Nors ir neišsprendinti (iš 18-ojo amžiaus lietuviškai sakyty pamokslų išsprendimas tikrai vienas – Mykolas Karpavičius „Kozonis ant gailingo atprovojimo pagrabo už tuos Abyvatelius“, 1794), pamokslai plito rankraščiais. Gabesnis pamokslininkas surašydavęs juos sasiuvinin ir prireikus skolindavęs kaimynams kunigams, kurie pamokslininkaudami keliavo iš parapijos į parapiją: šitaip to paties pamokslas buvo išklausa ne vieną kartą. Parašytais pamokslais naudojosi tie, kurie patys nebūtų sugebėję jų parašyti. Apie pamokslų populiarumą kalba ir skaičiai: iš 18-o amžiaus jų išlikę daugybė. Tai ir kunigo G. Simkevičiaus 28 pamokslų, sakyty 17-o amžiaus gale – 18-o pradžioje Šv. Jono bažnyčioje, Vilniuje, rinkinys; ir Grūšlaukės klebono kunigo Stepono Sabalio (Sabalovičiaus) pamokslai; iš 18-o amžiaus pabaigos – Troškūnų konvento klierikų 1782–1789 metų pa-

žiaus Lietuvos istorinėje situacijoje iš tikro daugiaprasmiš. Lietuviškas pamokslas atstodavęs kitos literatūros lietuvių kalba trūkumą. Katekizmai, bažnytinio brolių statutai, taisyklės, maldos, giesmynai, elementoriai ir Kristaus gyvenimo istorijos – tai bene ir visi tikybinio turinio kūriniai, kurie tuomet buvo rašomi. Pamokslas daugelį šių žanrų sintetino: jame buvo pateikiamos maldos, pasakojamas šventųjų gyvenimas, dėstoma katechezė. Nors ir neišsprendinti (iš 18-ojo amžiaus lietuviškai sakyty pamokslų išsprendimas tikrai vienas – Mykolas Karpavičius „Kozonis ant gailingo atprovojimo pagrabo už tuos Abyvatelius“, 1794), pamokslai plito rankraščiais. Gabesnis pamokslininkas surašydavęs juos sasiuvinin ir prireikus skolindavęs kaimynams kunigams, kurie pamokslininkaudami keliavo iš parapijos į parapiją: šitaip to paties pamokslas buvo išklausa ne vieną kartą. Parašytais pamokslais naudojosi tie, kurie patys nebūtų sugebėję jų parašyti. Apie pamokslų populiarumą kalba ir skaičiai: iš 18-o amžiaus jų išlikę daugybė. Tai ir kunigo G. Simkevičiaus 28 pamokslų, sakyty 17-o amžiaus gale – 18-o pradžioje Šv. Jono bažnyčioje, Vilniuje, rinkinys; ir Grūšlaukės klebono kunigo Stepono Sabalio (Sabalovičiaus) pamokslai; iš 18-o amžiaus pabaigos – Troškūnų konvento klierikų 1782–1789 metų pa-

Tomas Venclova

PADĖKOS DIENA

Bala pašlaitėj tvoskia metalu.
Arklys rupšnoja dygiaodė veją.
Aštuonios moters triūsia prie stalų
Rudens ir lygumos centre. Ohio
Savaitgalį prisodrina rasa.
Lomoj rūdija klevas (ar vagonas,
Neatskiriui). Tankėjanti šviesa,
Wisconsinas, Dakotos, Oregonas

Ir Orionas. Viešpaties griūtis
Virš prarastos erdvės. Kol nykų plotą
Vienodais dūžiais trupina širdis,
Tebus už naują žemę padėkota.
Ji man neperregima, bet gyva.
Aš jai neperregimas, bet sakyčiau,
Jog Odisėją persenęs šuva
Veikiau pažins ne tėviškę, o šičia.

Dėkoju už atsakymus, kurių
Bemiegis protas vytis nebespėja,
Už tai, kad naują vandenį geriu,
Už būsimas žoles. Už kantrų vėją
Virš jų. Už kapą svetimoj šaly.
Už svetimo akmens nebaisų svorį,
Už nebūtį. Už tai, kad tu gali
Iš jos atkurti būti. Jeigu nori.

Už juodą sferų muziką. Už tai,
Kad ši diena ją visą sutalpino.
Įpratę būti prieblandoj, daiktai
Atsikartoja šiaupus vandenyno.
Trys laikrodžiai sustoja į kertes.
Tinklainė, nebijodama suklysti,
Atranda spyną, staltiesę, žvaigždes
Ten pat, kur jas atrasdavo vaikystėj.

(Iš premijuoto rinkinio *Tankėjanti šviesa*)

Kultūra ir laisvė

(Atkelta iš 2 psl.)

kaip prisitaikyti prie naujų sąlygų. Kiti, anais laikais priešinęsi sovietiniam režimui, dabar jaučiasi lyg ir apgauti, lyg ir nepakankamai įvertinti už maldos, pasakojamas šventųjų gyvenimas, dėstoma katechezė. Nors ir neišsprendinti (iš 18-ojo amžiaus lietuviškai sakyty pamokslų išsprendimas tikrai vienas – Mykolas Karpavičius „Kozonis ant gailingo atprovojimo pagrabo už tuos Abyvatelius“, 1794), pamokslai plito rankraščiais. Gabesnis pamokslininkas surašydavęs juos sasiuvinin ir prireikus skolindavęs kaimynams kunigams, kurie pamokslininkaudami keliavo iš parapijos į parapiją: šitaip to paties pamokslas buvo išklausa ne vieną kartą. Parašytais pamokslais naudojosi tie, kurie patys nebūtų sugebėję jų parašyti. Apie pamokslų populiarumą kalba ir skaičiai: iš 18-o amžiaus jų išlikę daugybė. Tai ir kunigo G. Simkevičiaus 28 pamokslų, sakyty 17-o amžiaus gale – 18-o pradžioje Šv. Jono bažnyčioje, Vilniuje, rinkinys; ir Grūšlaukės klebono kunigo Stepono Sabalio (Sabalovičiaus) pamokslai; iš 18-o amžiaus pabaigos – Troškūnų konvento klierikų 1782–1789 metų pa-

mokslo tomui; Kiprijono Lukausko pamokslai; didelis rinkinys 75 žemaitiškų pamokslų, sakyty 1792–1793 metais Kretingos pranciškonų. Pamokslas ne tik auklėdavęs, mokęs, bet ir ugdes klausytojo grožio jausmą. Pamokslas kalba formavusi jo kalbos normas.

Kaip „kuriantis modelis“. 18-ojo amžiaus pamokslas jau numato lietuvių didaktinės problemos, kuri ilgokai dangstyti senomis žanrinėmis rubrikomis (pavyzdžiui, 19-ame amžiuje A. Tata-ras „Pamokslai išminties ir teisingybės“), želmenis. Taip pamokslas suima savin vis platesnį kultūros ir žmogaus gyvenimo, veiklos, problemų akiratį.

jaučiasi geri menininkai, blogiau – vidutiniški, karštingai besistengiantys atspėti naujos konjunktūros reikalavimus. Žodžiu – pasaulis keičiasi ir lieka toks pat.

Žinoma, neišnyko menininkai, kuriems kūryba – tai jokiomis žemiškomis gėrybėmis neįvertinamas dalykas, o jų pagrindinė būties reikmė, instinktas. Jie mažiausiai kalba ir triukšmauja, bet jų kūryba sudaro dabartinės ir būsimos mūsų kultūros branduolį.

Mūsų gyvenimo tikslas – ne ekonominė gerovė, ne buitines patogumai, dažnai tik perkelti iš aplinkos pasipriešinimą iš išorės į mūsų psichiką. Mūsų gyvenimo tikslas – tai kultūra, susitikimas su savo būtimi, su savimi pačiais. Tad kultūros politika – tai pagrindinė valstybės politika, žinoma, neatmetant ir kitų būtinų jos sričių. Mūsų kultūros kūriniai pirmiausia turi būti skirti mums patiems. Tik patys džiaugdamiesi jais ir juos išgyvendami galime būti idomūs kam nors kitam, galime rodyti pasauliui. Bijau, kad neįsistengdami parodyti savo kūrybą nepradėtume mėgdžioti savo kultūrinio veiksmo, neprarastume kūrybos autentiškumo ir būtinumo, neprarastume laisvės, kurios taip atkakliai siekėme visų priespaudų metais. Nes laisvės iš kultūros atimti neįmanoma, ji gali tik ją prarasti pati.

Birutė Pūkelevičiūtė

RAROTAI

Kiekvienas gyvenimas turi būti atrastas. Kaip nežinoma žemė. Todėl mes visi ruošiamės į didelę ekspediciją: džiovinam briedieną, lakinam baltaplaukius šunis, vakarais studijuojam žemėlapius.

Labai ilgimės kalnų, už kurių atsivers mūsų ekspedicijos tikslas. (Tik nežinom: kas yra mūsų tikslas?)

Kiekvienam gyvenimui – turi būti atrasta mirtis. Kaip kelrodė žvaigždė.

Todėl mes kasnakt nukreipiam į dangų milžiniškus lešius ir pro šviesmečių ūkus ieškom savo žvaigždės: mėlynai spindinčios. Ieškom, nors ir bijom ją aptikti.

Tos valandos bauginamės.

Ji sustos, lyg ore pakibusį strėlę, kuri skrenda neskrisdama. Ji nutils, lyg nutrūkusi daina, kuri skamba neskambėdama.

Laiką vadinom budeliu; turbūt lengvai jo atsižadėsime. Bet buvimas nebūty yra dieviška būseną, o mus gsdina viskas, kas dieviška.

Štai mano brolis, Dieve.

Jis nepamiršo Tavo veido. Mes abu kadaise lesėm iš Tavo rankų juodą rupią duoną, kaip jaunučiai vanagai.

Jis Tave atseks ir atpažins: iš degančio erskėčių krūmo. (O aš – Tave ar atpažinčiau?)

Kur man Tavęs ieškoti, kai toks vėlyvas metas: per kalnus jau seniai nuėjo piligrimų minios.

Esu lyg inkaras, nutrūkęs nuo grandinės ir įstrigęs jūros smėlin.

Ir nežinau, į kokią šalį nuplaukė mane palikęs laivas – jis vežė saulę neregiams.

Aš šįnakt taiką sudariau su savo kūnu (prijaukintu, bet vis dar atšauriu): jis tapo mano sielos broliu ir pašlovino Tave.

Dar nedienoja, bet jau tirpsta rudens mėnulis, lyg plonytis ledas. Šviesa, kaip milžiniškas rausvas sparnas, atsidalina nuo tamsos.

Ir aš girdžiu, kaip Tu visais miškų upeliais groji. Jie tyliai skamba Tau tarp pirštų lyg sidabro stygos.

Turėčiau keltis ir eiti Tavęs ieškoti!

Nes jeigu sielos neturiu, ką gi man taip skauda?

Ką taip geliančiai man skauda?

Esu lyg lankas, ištemptas į vėją, kurs virpa laukdamas strėlės.

Bet kur Tave surasiu?

Gal Tu dabar eini pajūriu ir pakeli sutraiškintą kriauklelę – švelniai lyg mirusį pasaulį.

O gal sustoji nykioj dulkėto miesto aikštėj, kur ant kiekvieno suolo sėdi baisiai vienišas žmogus.

Esu kaip jie: mažutė planeta, erdvių tolybėj pasiklydus, kurią kasdien drebjimais supurto dar neataušusi ugnis.

Gal Tu esi visai arti?

Gal mano sielos tyrlaukiuos

Vilties daigelį sodini?

(Iš premijuotos knygos *Atradimo ruduo*)

Troškūnų varpinė ir bažnyčia (iš Broniaus Kvickio knygos „Mūsų Lietuva“, II). Yra išlikę Troškūnų konvento klierikų pamokslų, rašytų 1782–1789 metais, tomui.

Eutanazijos klausimą apžvelgiant

EUGENIUS GERULIS

(Tėsinys iš
praėjusio šeštadienio)

Kur ir kada pradėta senąją eutanaziją atgaivinti?

Senovės graikų filosofai, pvz., Sokratas (470-399 pr. Kr.), Platonas (428-348 pr. Kr.), manė, kad eutanazija yra moraliai pateisinama. Jaunoji krikščionija eutanaziją atmetė. Nuo 1516 metų kai kurie krikščionių rašytojai bandė eutanazijos klausimą kelti.

1794 metais gydytojas Paradyss savo knygoje *Oratio de euthanasia* drįso viešai rekomenduoti beviltiškiems ligoniams „lengvą mirtį“.

1901 m. Anglijoje atsirado sąjūdis eutanazijai legalizuoti. 1912 m. New York'e viena ligonė prašė valdžios leidimo būti beskausmiai užmigdoma. Prašymas buvo atmestas.

Nuo 1920 m. Vokietija pradėjo domėtis eutanazija. Vėliau naciai, nekalbant apie kitataučių genocidą, likvidavo tūkstančius savo vokiečių, kurie buvo protiniai ar fiziniai invalidai.

Nuo 1932 m. Anglijoje suaktyvėjo eutanazijos šalininkai. 1935 m. Londone įvyko jų pirmasis suvažiavimas, buvo įsteigta Britų savanoriškos eutanazijos draugija. Valdžia šiam sąjūdžiui ilgą laiką nepritarė.

1936 m. Amerikos institutas visuomenės opinijai tirti užklauso: ar pritari, kad su valdžios priežiūra būtų vykdoma eutanazija beviltiškiems invalidams? 39% pasisakė „už“, o 45% „prieš“. 1937 m. Amerikoje spauda užklauso: ar daktarams leidina nutraukti gyvybę deformuotiems kūdikiams, nepilnapročiems, beviltiškiems ligoniams? Deformuotų kūdikių eutanazijai pritarė 45%, o nepritarė 40%. Merdintų ligonių eutanazijai pritarė 37%, o nepritarė 47%. 1937 m. Nebraskaje valdžia buvo paprašyta apsvarstyti savanoriškos eutanazijos projektą, tačiau prašymas liko užmirštas. 1937 m. Šveicarijos įstatymai suteikė teisę gydytojams parūpinti ligoniams eutanazines priemones, kurias pavartoti tegali tik patys ligoniai savo sprendimu.

1938 m. įsikūrė Amerikos eutanazijos draugija, nors valdžia tam prielankumo nerodė. 1939 m. Amerikoje eutanazijai pritarė 41%, nepritarė 49%. Gydytojų 53% pritarė, o 47% nepritarė. Anglijoje už eutanaziją pasisakė 69% gydytojų. 1939 m. pradžioje New York'e buvo pasiūlytas įstatymo projektas legalizuoti eutanaziją. Pasiūlymas liko užmirštas iki karo pabaigos. Augant visuomenėje susidomėjimui eutanaziniais klausimais, gydytojai kėlė mintį, kad svarbiau ne kiek ilgai, bet kaip gyvenama. Tuo tarpu bažnytininkai ryškino ligonio fizinį kentėjimą svarbą dvasinei pažangai. 1946 m. Amerikoje įsteigė savanoriškos eutanazijos įstatymams paruošti draugiją. Nuo 1957 m. Anglijoje pažiūra į „mercy killing“ ėmė švelnėti. Pradėtas įvairių skirtumas tarp eutanazijos ir žmogžudystės.

1957 m. Romoje popiežius Pijus XII, maždaug vienerius metus prieš savo mirtį, anesteziologams svarstant klausimą, nuo kurio momento žmogus yra laikomas mirusiu, pareiškė, kad jis, „saugodamas religines ir moralines prievoles, nepritaria dirbtinėms technikos priemonėms neleisti žmogui numirti, bet pritaria skausmams slopinti vaistų vartojimui, nors tie vaistai ir trumpintų ligonio merdėjimo laiką. Po kelių mėnesių popiežius savo pareiškimą patikslino: be svarbios priežasties iš mirstančio vaistais atimti samonę yra neleistina. Kaip matome, popiežius Pi-

jus XII eutanazijos klausimai nebuvo „terra incognita“ (Pijus XII, Address of 24 February 1957: AAS 49, 1957, p. 147 ir Pijus XII, ibid. p. 145, cf. Address of 9 September 1958: AAS 50, 1958, p. 694).

Maždaug apie 1960 metus Šveicarija buvo pirmasis kraštas, kur eutanazija tapo įstatymiškai legalizuota, įteisinta. Nuo 1964 m. Švedijoje legalizuota pasyvioji eutanazija. Nuo 1968 metų Floridos valstybės valdžia pradėjo svarstyti klausimą: ar žmogus turi teisę mirti oriai („with dignity“).

1965 metais užsibaigęs Vatikane bažnytinis suvažiavimas eutanaziją paskelbė esant kriminalu (Pastoral Constitution on the Church in the Modern World, Gaudium et Spes, 27). 1965 m. katalikų spaudoje eutanazijos šalininkai buvo irkiuojami šalia genocidinių ir abortinių žudikų.

Berods nuo 1969 metų Amerikoje patariama kiekvienam savo valią eutanaziniais reikalais pareikšti „living will“ dokumente, kad, laikui atėjus, būtų lengviau įgaliotiems asmenims rasti sprendimą. Šalia „living will“ galima naudoti ir „power of attorney“ dokumentą. 1973 m. New York'e iš eutanazinio apšvietos fondo „living will“ blanką įsigijo daugiau negu 50,000 žmonių. Atrodo, kad „living will“ dar nėra visai formalus ir legalus dokumentas, tačiau tai geriau, negu nieko. „Living will“ sąjūdis egzistuoja JAV, Švedijoje, Šveicarijoje, Danijoje, Anglijoje ir kitur. Mažiau tuo domimasi katalikų šalyse, pvz., Italijoje, Prancūzijoje.

Kaip religijos į šį sąjūdį žvelgia?

1972 m. vasario mėnesį Olandijos Evangelikų Reformatų Bažnyčios sinodas pateisino pasyvąją, netiesioginę eutanaziją. 1973 m. Olandijoje įsteigė eutanazijos draugiją. Reformatų tikėjimo olandas, garsusis dr. Christiaan Bernard pataria medicams rūpintis ne vien „quality of life“, bet ir „quality of dying“. Pasyvąją eutanaziją pripažįsta ir Olandijos katalikų vyskupai. Naujajame Olandijos katalikų katekizme rašoma, kad žmogus yra visiškai laisvas priimti ar atmesti medicininį patarnavimą, nors, savo sveikata saugant, natūralu paklusti gydytojams. Bet kai ligonio sveikatos būklė tampa beviltiška, kai žmogus egzistuoja tarytum daržovė, nėra būtina jo gyvybę palaikyti vaistais ir mašinomis. Gi savavališkai pritaikyti fiziniai ar protiniai sergantį ligonį, vartojant eutanaziją, arba pačiam nusižudyti — draudžiama. Nėra taisyklių be išimčių: Olandijoje etikos žinovai katalikai mano, jog esama atvejų, kada ir savanoriškoji eutanazija yra pateisinama, pvz., jei savižudybė įvyksta nervinės įtampos ar depresijos metu arba jei asmuo nebepakelia teroristų kankinimo. Tokiais atvejais nebūkime tų vargšų kaltinantieji teisėjai — rašoma minėtame olandų katekizme *A New Catechism — Catholic Faith for Adults*, by the Hierarchy of the Netherlands, New York: Herder, 1967).

1974 m. knygoje *Last Rights* primenama, jog žydų talmudinėje enciklopedijoje neortodoksai žydai pritaria pasyviajai eutanazijai, bet aktyviąją griežtai atmeta (M. Mannes, New York: William Morrow, 1974 m, p. 88-89).

1974 m. spalio 23 dieną popiežius Paulius VI pasisakė prieš eutanaziją. 1976 m. Metodistų Jungtinės Bažnyčios generalinė taryba Oregon pasisakė prieš technines pastangas ligonio merdėjimui tęsti. 1977 m. liepos mėnesį Amerikos Liuteronų Bažnyčia pareiškė, kad nepritaria gy-

Jadvyga Paukštienė

Balzeko Lietuvių kultūros muziejuje, Chicago'je, lapkričio 15 dieną buvo atidaryta paroda „Lietuvių dailės tiltas: 25-mečio paroda“. Paroda, kurioje eksponuojami trylikos dailininkų darbai, vyks iki šių metų gruodžio 31 d.

vybę palaikančios aparatūros savavališkam išjungimui, nes tai būtų nelegali aktyvioji eutanazija. Bet beviltiškoje padėtyje, gydytojams nusprendus, pacientas turi teisę mirti ramybėje, jei įmanoma — žinodamas savo padėties realybę. Mirimo procesą spartinti vaistais draudžiama. Leisti numirti normaliu procesu — krikščioniška.

1976 m. Kalifornijos valstybė legalizavo natūralios mirties aktą. 1977 m. Amerikos teismai pradėjo leisti ligoniams numirti išjungiant medicininę aparatūrą.

1978 m. nuo vasario mėnesio katalikųose ėmė rasti balsų, kurie kiek palankiau prasitarė eutanaziniais klausimais. Štai žymus katalikų mastytojas dr. Russel L. McIntyre rašė: „Gyvybė yra mylinčio Dievo šventa dovana, tačiau ši dovana ir ją lydintis šventumas turi ribas. Kai, atėjus laikui, Dievas šią dovana atšaukia, tai per tai išblėsta ir jos šventumas“. Čia turima mintyje „daržovinis“ žmogus. 1979 m. spalio 5 d. atsiliepė Jonas Paulius II, pareiškdamas, kad eutanazija — „mercy killing“ yra rimtas moralinis blogis. Po šio antieutanazinio pareiškimo praslinkus septyniems mėnesiams, Vatikanas savo nusistatymą ryškiai pakeitė. 1980 m. gegužės 5 d. pop. Jonas Paulius II išleido Vatikano deklaraciją dėl eutanazijos. Tai pats svarbiausias katalikams dokumentas, saistantis eutanazijos reikalus. Čia pareiškama, kad, atsižvelgiant į pastarųjų dešimčių metų laikotarpio spraciai pirmyn žengiančią medicinę mokslinę pažangą, tenka naujoje šviesoje persvarstyti senasias pažiūras į eutanaziją. Esą gyvenimas nestovis vietoje. Keičiasi žmonių pažiūros ir skausmą ir mirtį. Atsirado galimybė techniškomis priemonėmis neleisti žmogui nubepakelia teroristų kankinimo. Pribrendo laikas, atsižvelgiant į naują situaciją, rasti naujus sprendimus, tvarkančius eutanaziją (G. A. Larue, *Euthanasia and Religion*, Los Angeles: The Hemlock Society, 1985). Šioje Vatikano deklaracijoje popiežius pasisako už pasyviąją eutanaziją, bet atmeta aktyviąją eutanaziją, tačiau skausmams mažinti leidžiama vartoti vaistus, nors jie ir trumpintų merdėjimą. Šiam popiežiaus sprendimui esą pritaria konservatyviausias katalikų mintijimo sparnas, Primenama, kad prieš užmigdant, ligoniui turi būti duota galimybė sąmoningai atlikti savo moralinius įsipareigojimus šeimai ir religijai. O medicinos personalas turėtų atsiminti, kad jų paslauga ligoniams kartu yra ir patarnavimas Kristui, nes ką padarome mažiausiam broliui, tą Jam padarome (Mt.

25:40; Derek Humphry and Ann Wickett, p. 288-289, p. 165, *The Right to Die*, New York: Harper & Row, 1986).

1979 m. spalio mėnesį Amerikos liuteronų komisija apibrėžė, kas yra aktyvioji ir kas pasyvioji eutanazija. Pacientas, sulaukęs 21 metų amžiaus, turi teisę raštu pareikšti savo nusistatymą dėl eutanazijos. Dokumentas privalo turėti vieną dviejų gydytojų nuomonę. Tarp nutarimo ir įvykdymo turi praėti tam tikras laiko tarpas. Reikia žinoti, kodėl ligonis prašo eutanazijos. Gal paveiktas vaistų ar emocijų, gal nenori būti finansinė našta savo šeimai, gal nesupranta savo ligos būklės, gal gydytojų prognozė klaidinga? Visais tokiais atvejais eutanazija nepateisinama. 1980 metų leidinyje matome Škotijos Presbiterijonų Bažnyčios generalinio susirinkimo pareiškimus: Vienodai gerbkime nuomones tu, kurie yra „už“ arba „prieš“ eutanaziją; svarbu niekam neprimesti savo valios; paruoškime „living will“ dokumentą. 1980 metų Metodistų Tarybos atsišaukime „Death with Dignity“ matome: metodistai sveikina prasmingo gyvenimo tęsimą bei teisę mirti pagarbiai, atsisakant mašinų „gydymo“ talkos.

1982 m. rudenį Liuteronų Bažnyčia Amerikoje savo pareiškime „Mirtis ir mirimas“ sako: „Aktyvioji eutanazija griežtai draus-tina, gi dirbtinėmis priemonėmis desperatiškai palaikyti gyvybės signalus būtų nusikaltimas krikščioniškai etikai, nes mirties agonijos tęsimas nepateisinamas. 1983 metų Amerikos Presbiterijonų Bažnyčios generalinio susirinkimo leidinyje *The Covenant and the Caring Community* rašoma, kad dauguma, išskyrus konservatyviausius, mano, jog aktyvioji eutanazija neatsiliepė neigiamai į pomirtinį gyvenimą. Tų pačių metų leidinyje *Church and Society* Presbiterijonų Bažny-

Marija Strasevičiūtė

Iš sukaktvinės Balzeko Lietuvių muziejaus parodos, šiuo metu vykstančios muziejaus galerijoje, „Lietuvių dailės tiltas“.

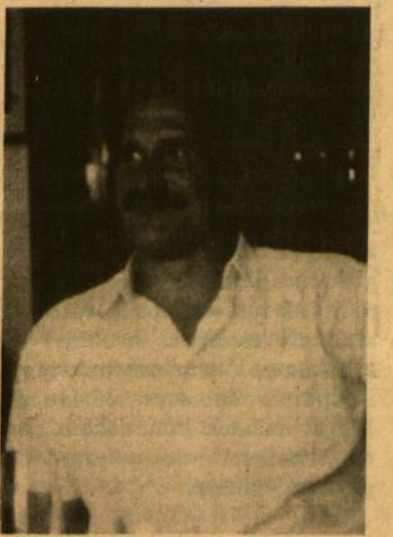
„Nurengtas“, 1991
Spalvotas piešinys

Paskaita apie Simoną Daukantą

1993 metais švėsimė didžiojo lietuvių istoriko ir švietėjo Simono Daukanto 200-ąsias gimimo metines. Ta proga *Akiračių* mėnraštis ir Balzeko Lietuvių kultūros muziejus Chicago'je pakvietė Amerikoje besistažuojantį istoriką iš Lietuvos Egidijų Aleksandravičių skaityti apie Simoną Daukantą paskaitą. Paskaitos tema: „Simonas Daukantas — mitas ir realybė“. Paskaita bus atei-nanti penktadienį, lapkričio 29 dieną, 7:30 v.v., Balzeko Lietuvių kultūros muziejuje.

Jaunesnės kartos istorikas Egidijus Aleksandravičius dirba Lietuvos mokslų akademijos Istorijos institute. Specializuojasi devyniolikto amžiaus Lietuvos istorija. Lietuvoje yra išleistas šios Egidijaus Aleksandravičiaus knygos: *Kultūrinis sąjūdis Lietuvoje 1831–1863 metais (Organizaciniai kultūros ugdymo aspektai)* 1989; *Blaivybė Lietuvoje XIX amžiuje* (1990). Jau treji metai spaustuvėje Lietuvoje guli Aleksandravičiaus studija *Prieš aušrą. Jaunieji Simono Daukanto bičiuliai*. Atvykęs į Ameriką šią vasarą, Egidijus Aleksandravičius atsivežė jo ir Antano Kulakausko parašytos Lietuvos XIX amžiaus istorijos tekstą. Jų veiklas naujais požiūriais traktuoją šį laikotarpį. Istoriją leis mūsų Lituanistikos institutas.

Šiuo metu Vilniuje veikia neformalus judėjimas, susidedas iš jaunesnės ir vidurinės kartos istorikų. Susibūrimo tikslas — naujai analizuoti 19-ojo amžiaus lietuvių atgimimą ir leisti su juo su-

Egidijus Aleksandravičius

sijusias studijas bendru pavadinimu — „Lietuvių atgimimo istorijos studijos“. Egidijus Aleksandravičius yra šio judėjimo pradininkas ir aktyvus dalyvis. Iki šiol „Studijos“ išleido *Tautinės savimonės žadintojai: nuo asmens iki partijos* (įvairių autorių straipsniai) ir minėta Egidijaus Aleksandravičiaus knyga apie blaivybę 19-ajame amžiuje. Ateityje „Studijos“ rengiasi išleisti šias knygas: *Lietuvos valstybingumo idėja (XIX a.–XX a. pradžia)*, *Liaudis virsta tauta*, A. Kulakausko *Lietuviškos mokyklos klausimas XIX amžiaus viduryje*, *Lietuvių bajorija nacionaliniame judėjime* ir *Moterys nacionaliniame judėjime*. „Lietuvos atgimimo istorijos studijos“ yra deklaruotos Simono Daukanto 200-osios gimimo metinėms.

Im

Kertinė parašė

(Atkelta iš 1 psl.)

Amerikos lietuviai per ir po Pirmojo pasaulinio karo išrašė gana garbingai į Lietuvos atstatymo istoriją. Mes nei nesvajojome, kad būsimė jų įpėdiniai (nes nuo pat mažens tenorėjome būti Lietuvos lietuviai ir Lietuvos piliečiai) ir kad mums teks panašus vaidmuo — skirti savo jėgas ir išteklius Lietuvai, bet iš šito krašto. Nors ir prieš mūsų valią jis mums buvo primestas (tų pačių tamsiųjų pasaulio galybių, kurios penkiasdešimt metų niokojo Lietuvą), mes galime tą likimą prisiimti išdėdinti ir jo privalumus vykdyti. O Dievui dera dėkoti už kiekvieną likimą, koks bebūtų iš Jo rankos gautas. Tomo Venclovos eilėrašties šiame numeryje, „Padėkos diena“, atveria ir mums visiems pravartią viziją. Būkime jos verti. (a. II)

apsispresti individams — anglikonai, episkopaliai, kvakeriai, metodistai, unitarai ir United Church of Christ.

Aktyviąją eutanaziją atmeta, bet dėl pasyviosios palieka teisę apsispresti individams — bahaininkai.

Dėl aktyviosios ir pasyviosios eutanazijos palieka teisę apsispresti individams — Disciples of Christ, Christian Scientists, hinduistai ir presbiterijonai.

Abi eutanazijos rūšis atmeta — Church of Christ, Church of Nazarene, musulmonai, Missouri sinodo liuteronai, mormonai, Amerikos reformatai.

Abi eutanazijos rūšis priima — modernieji humanistai (Derek Humphry and Ann Wickett, *The Right to Die*, New York: Harper & Row, 1986, p. 295).

• LOGOS Nr. 1 (1990) ir Nr. 2 (1991). Religijos, filosofijos ir meno žurnalas, išeinantis keturis kartus per metus, leidžiamas Lietuvoje. Redaktorė — Dalia Marija Stancienė. Redakcijos vedėjas — Alfredas Guščius. Dailininkas ir išleidėjas — Stasys Bagvilas. Viršelio dailininkė — Rita Penkauskienė. Žurnalą galima užsisakyti: Dalia M. Stancienė, Viršuliškių 71-60, Vilnius, Lithuania; Prelatas Algimantas Bartkus, Pontificio Collegio Lituano, Via Casalmfonerrato 20, 00182 Roma, Italy; Kun. Kęstutis Trimakas, 2830 Denton Court, Westchester, Illinois 60154.